

Dr hab. Robert Opora prof. UG,

Kierownik Zakładu Patologii Społecznej i Resocjalizacji

Uniwersytet Gdański

Instytut Pedagogiki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Kazimierza Nosala pt. „Postrzeganie otrzymywanego i oczekiwanego wsparcia przez osoby skazane w okresie przygotowania do zwolnienia”,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Agnieszki Lewickiej – Zelent prof. UMCS.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska stanowi monografię obejmującą 262 strony, w tym dwa rozdziały w części teoretycznej, jeden rozdział metodologiczny, jeden rozbudowany rozdział w części empirycznej, wstęp, wnioski z badań, bibliografię, spis tabel, wykresów oraz aneks prezentujący wykorzystane narzędzie badawcze: Kwestionariusz Ankiety Potrzeb Osoby Zwalnianej. Konstrukcja pracy jest właściwa dla dziedziny, w ramach której Doktorant ubiega się o uzyskanie stopnia doktora. Praca została przygotowana bardzo starannie od strony językowej, graficznej i kompozycyjnej.

Rozdział pierwszy pracy poświęcony został znaczeniu wsparcia społecznego w procesie resocjalizacji i readaptacji społecznej. Ta część napisana została bardzo kompetentnie, co ujawnia bardzo dobrą orientację w zakresie teorii resocjalizacji. Na potrzeby pracy, adekwatnie do podjętych badań, Autor dokonał krytycznej analizy resocjalizacji w warunkach penitencjarnych oraz w warunkach wolnościowych. Dostrzega on złożoność oddziaływań resocjalizacyjnych zarówno tych realizowanych w jednostkach penitencjarnych jak i w warunkach wolnościowych.

Drugi rozdział porusza zagadnienia związane z ustanowieniem okresu przygotowania do zwolnienia na podstawie art. 164 kodeksu karnego wykonawczego. Scharakteryzowane zostały podmioty udzielające wsparcie skazanym pozostającym w trudnej sytuacji w momencie opuszczania jednostek penitencjarnych. Autor słusznie zwrócił uwagę na zasadność dynamicznego podejścia do readaptacji społecznej podkreślając udzielanie wsparcia osobom skazanym już w pierwszych dniach izolacji a nie jedynie na 6 miesięcy przed

opuszczeniem zakładu karnego. Stąd też cennym jest scharakteryzowanie postaw i potrzeb osób przygotowanych do zwolnienia oraz omówienie ich poczucia sensu życia. Stanowią one podstawę teoretyczną dla zrozumienia procesu pomyślnej readaptacji społecznej.

Opracowane dwa rozdziały teoretyczne mają charakter problemowy i stanowią dla Autora punkt wyjścia do podjęcia analizy otrzymywanego i oczekiwanego wsparcia mającego sprzyjać readaptacji społecznej osób opuszczających jednostki penitencjarne. Zostały one napisane rzetelnie oraz wykorzystane zagadnienia teoretyczne trafnie opisano w kontekście praktyki resocjalizacyjnej, co świadczy o dokładnym ich zgłębieniu przez Autora oraz czyni interesujące nawet dla czytelnika znającego te zagadnienia. Oba rozdziały teoretyczne są ściśle związane z tematem podjętych badań. Stanowią bardzo dobre wprowadzenie do zaprezentowania założeń własnych badań i ujawniają wysokie kompetencje Autora w zakresie analizy zagadnień naukowych.

Jedynym zastrzeżeniem jakie mam do części teoretycznej jest sugestia do podrozdziałów 2.3, 2.4 i 2.5. Mogłyby one być umieszczone w odrębnym rozdziale, gdyż poruszają one zagadnienia wychodzące poza te związane z art. 164 kkw i są istotne nie tylko dla podejścia kodeksowego ale również dynamicznego do readaptacji społecznej. Zwłaszcza, iż sam Autor dostrzega, że część osób już w chwili przyjęcia do więzienia ma trudną sytuację rodzinną i życiową czy też materialną (strona 72)

Podstawy metodologiczne własnych badań umieścił Autor w rozdziale trzecim. Na wstępie zaprezentował przedmiot badań, pytania badawcze, następnie scharakteryzował metodę badawczą i wykorzystane przez siebie techniki badawcze oraz przedstawił czas, miejsce i osoby badane. Za przedmiot badań przyjął otrzymywane i oczekiwane wsparcie społeczne osób skazanych na karę pozbawienia wolności w okresie przygotowania do zwolnienia z zakładu karnego. Za cel podjętych badań Autor przyjął określenie sposobu postrzegania otrzymywanego i oczekiwanego wsparcia przez osoby skazane w okresie przygotowania do zwolnienia.

W pytaniach badawczych precyzyjnie został sformułowany obszar dociekań naukowych. Autor sformułował dwanaście problemów szczegółowych, które stanowią konkretyzację głównego problemu badawczego. Wybór metody, którego dokonał Autor wynika z określonego przedmiotu badań i pytań badawczych. Badania miały charakter ilościowy, w których wykorzystano 5 kwestionariuszy, w tym cztery wystandaryzowane narzędzia.

W rozdziale metodologicznym docenić należy precyzyjny, systematyczny i wnikliwy opis czynności podjętych w celu uzyskania odpowiedzi na pytania badawcze. Badania zrealizowane zostały na terenie trzech Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej tj. Lublinie, Białym Stoku i Łodzi. Ostatecznie analizie poddano 151 zestawów narzędzi badawczych. Opisana procedura badawcza i zastosowane testy statystyczne zostały dobrane i przeprowadzone w sposób prawidłowy.

Rozdział czwarty: „Analiza wyników badań własnych”, stanowi najdłuższą część pracy doktorskiej. Został podzielony na części korespondujące z postawionymi pytaniami badawczymi. Autor szczegółowo analizuje w nim na podstawie uzyskanych w kwestionariuszach ankiety odpowiedzi osób badanych.

Szeroki zakres poruszonych zagadnień, interdyscyplinarny charakter wywodów, nastawienie na osiągnięcie praktycznych celów w pedagogice resocjalizacyjnej to bardzo wyraźne zalety projektu badawczego przedstawionego w tej pracy doktorskiej. Autor podjął się ambitnej i jak sądzę udanej próby opisu instytucjonalnego oraz nieformalnego wsparcia otrzymywanego i oczekiwanego przez osoby skazane w okresie przygotowywania się do opuszczenia zakładu karnego na wybranym terenie. Stanowi to oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Tak szerokie badania nad readaptacją społeczną występują w literaturze polskiej dość rzadko. Sam zakres badanych obszarów i sposób ujęcia tego tematu zasługuje na uznanie i pozytywną ocenę. Wyszczególnione przez Autora części, rozdziały i podrozdziały stanowią dobrze uporządkowaną i logiczną całość. Ich zawartość znajduje trafne odzwierciedlenie w tytule rozprawy. Tekst jest dobrze napisany, łączy erudycją z komunikatywnością języka. Całość analiz oparta jest na szerokiej kwerendzie literatury, przy czym wykorzystane źródła są sensownie i krytycznie wykorzystane do konstruowania własnego projektu naukowego.

Praca zawiera wiele trafnych sądów, spostrzeżeń i ocen Autora dotyczących złożonej tematyki, jaką jest korzystanie przez osoby skazane z udogodnień ustanowionych w okresie przygotowania do zwolnienia.

Za cenne uważam wnioski zawarte w końcowej części dysertacji. W znaczący sposób ułatwiają one rozpoznanie wyjątkowo licznych związków empirycznych opisanych w pracy.

Wielość pozyskanych rezultatów sprawia też, że nie sposób przedstawić wszystkich z nich. Zwróć uwagę jedynie na te ustalenia Autora, które wydają mi się szczególnie ciekawe.

1. Osadzeni objęci okresem przygotowania do zwolnienia stwierdzili, że aktualnie najbardziej potrzebują pomocy w: znalezieniu pracy, znalezieniu/opłaceniu mieszkania,

finansowej oraz w zdobyciu zawodu/kwalifikacji. Natomiast najmniej wsparcia oczekują w formie poradnictwa prawnego oraz pomocy w podjęciu terapii uzależnienia lub zachowania.

2. 1/3 osób badanych uznała, że okres przygotowania do zwolnienia sprzyja readaptacji społecznej w przeciętnym stopniu.
3. Badani z grupy objętej okresem przygotowania do zwolnienia stwierdzili, że ważne lub bardzo ważne są dla nich takie cele życiowe jak: odbudowa więzi rodzinnych, podjęcie pracy, samodzielne utrzymanie się, poprawa stanu zdrowia, zerwanie z uzależnieniem oraz zmiana środowiska, które ma na nich negatywny wpływ.
4. Najwyższe średnie wyniki uzyskali respondenci w zakresie potrzeb: osiągnięć, dominacji, wytrwałości, porządku i kontaktów heteroseksualnych.
5. W skali „poszukiwanie celów” skazani objęci okresem przygotowania do zwolnienia, charakteryzują się niższymi wynikami, niż nie-więźniowie.
6. Uzyskane wyniki wskazują na istotnie większą intensywność poczucia sensu życia wśród skazanych nagradzanych i niekaranych dyscyplinarnie.
7. Osoby osadzone, mimo niekorzystnych uwarunkowań psychicznych - wynikających z izolacji penitencjarnej, nie utraciły nadziei na sukces i oczekują, na przeciętnym poziomie, pozytywnych skutków własnych działań oraz mają przekonanie o posiadaniu silnej woli, jak też umiejętnościach i kompetencjach potrzebnych by ją zrealizować.

Przeprowadzone badania przez pana mgr. Kazimierza Nosala posiadają wysoką wartość aplikacyjną i mogą stanowić ważne źródło inspiracji do kształtowania współczesnych modeli powstrzymywania się od przestępczości. Interesującym wydaje się być badanie dalszych losów osób opuszczających zakłady karne, co być może ukazałoby nowe światło na przydatność udzielanej pomocy osobom opuszczającym jednostki penitencjarne, ich potrzeby oraz kolejne zadania istotne dla pomyślnej readaptacji społecznej. Być może część z opisanych w pracy obszarów mogłaby być poszerzona o nowe aspekty i zmienne.

Podsumowując, analiza wyników przeprowadzona przez badacza jest wnikliwa, szeroka, wartościowa i w wielu momentach nowatorska. Zasluguje zatem na uznanie. Należy niewątpliwie docenić podjętą tematykę, uwzględnienie ważnych zmiennych w badaniu oraz szeroki zakres badania. Takie projekty są bardzo potrzebne, pozwalają lepiej zrozumieć złożone zależności zachodzące w ekosystemie człowieka sprzyjające zapobieganiu powrotowi do przestępstwa. Pracę należy także docenić za staranność, poprawny styl pisania, bogate źródła bibliograficzne, przemyślane i bardzo dobrze przeanalizowane badanie.

W poniższym fragmencie doktoratu na stronie 203 pojawiła się niejasność w związku z brakiem cyfry przy %: „Najwięcej badanych (1/3) z grupy osób objętych okresem przygotowania do zwolnienia stwierdziło, że okres ten jest skuteczny w przeciętnym stopniu. Pozostałe osoby (po ok. 20%) uznały odpowiednio skuteczność tego okresu za niewielką lub żadną, natomiast % respondentów wskazała, że ustanawianie okresu przygotowania do zwolnienia ułatwia w dużym lub bardzo dużym stopniu społeczną readaptację.”

Wielowątkowość treści pracy i różnorodność podnoszonych w niej problemów oraz bogate piśmiennictwo i umiejętność doboru właściwych materiałów świadczą o rozległej wiedzy teoretycznej Autora i jego wysokich kompetencjach poznawczych. Uzyskane wyniki badań empirycznych stanowią realny wkład do rozumienia funkcjonowania procesu readaptacji społecznej osób opuszczających jednostki penitencjarne. Przedstawiona rozprawa wzbogaci w istotny sposób rodzimą literaturę pedagogiczną w zakresie ewaluacji istotnego ogniwa systemu resocjalizacji jakim jest pomoc następcza udzielana osobom opuszczającym zakłady karne.

Konkluzja.

Powyższe właściwości powstałej dysertacji świadczą o teoretycznym i metodologicznym przygotowaniu Doktoranta do samodzielnej pracy naukowo - badawczej. Dysertacja doktorska pana mgr. Kazimierza Nosala spełnia w pełni ustawowe wymagania wymienione w art. 13.1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14.03.2003 roku oraz wymogi stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie pedagogika.

KIEROWNIK
Zakładu Patologii Społecznej
i Resocjalizacji
prof. UG, dr hab. Robert Opora

